

BİR ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ENDÜSTRİ MİRASI: ANTALYA ELEKTRİK FABRİKASI*

AN EARLY REPUBLICAN INDUSTRIAL HERITAGE: ANTALYA POWER PLANT

Yaren ŞEKERCİ**

Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU***

Öz

Türkiye’de sanayileşme Geç Osmanlı Dönemi’nde başlamış olmakla beraber, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde hız kazanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’nin savaştan yeni çıkmış bir ülke olması sebebiyle imkanlar kısıtlıdır. Bu dönemde milli sanayileşme politikası olanaksızlıklar sebebiyle Ankara, İstanbul, Bursa, Adana ve İzmir gibi büyük kentlere daha çok odaklanmış olsa da, sanayiden çok tarımsal üretim yapan Antalya’da da yaklaşık otuz adet küçük ölçekli sanayi yapısı inşa edilmiştir. Bugün ne yazık ki bu otuz sanayi yapısından sadece Antalya Eski Elektrik Fabrikası, Antalya Sıcak İklim Nebatları Teksir ve İslah İstasyonu, Tekirova Maden İşleme Tesisleri, gazhane ve bir değirmen kısmen korunmuş ve günümüze ulaşmıştır. Bu yapılardan Antalya’nun merkezinde bulunan ve yerel halkın özel girişimiyle kurulan Antalya Elektrik Fabrikası, aydınlatma için yağ kandilleri ve gaz lambaları kullanan Antalyalılardan ilk defa elektrikli aydınlatma ile tanışmasını sağlamış; bu karanlıktan kurtuluş, Antalyalılardan gündelik hayatlarında bir dönüm noktası olmuştur. Antalya’ya elektriğin gelmesi ve bazı cadde ve evlerin aydınlatılmaya başlanması, hem düz anlamda hem de metaforik olarak Antalyalılardan aydınlanmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, Antalya’nın endüstri mirasını, Erken Cumhuriyet Dönemi’nden kalan bir yapı olan Antalya Eski Elektrik Fabrikası örneği üzerinden incelemek amaçlanmaktadır. Böylelikle, önemli bir kültürel miras olan endüstri mirasının korunmasına yönelik farkındalık yaratmak istenmektedir.

Anahtar kelimeler: Antalya Eski Elektrik Fabrikası, Elektrikle Aydınlatma, Endüstri Mirasının Korunması, Erken Cumhuriyet Dönemi.

Abstract

Although industrialization began in Turkey in the Late Ottoman period, it has gained momentum in the Early Republican Era. As Turkey was a young republic recently emerged from the war, its financial sources were limited in the Early Republican Period. Although national industrialization policy had been focusing on reconstruction and development of the big cities such as Ankara, İstanbul, Bursa, Adana and İzmir under financial limitations, there were even thirty small scale industrial workshops built in Antalya in this early period. Unfortunately, among these thirty industries, only Antalya Power Plant, Antalya Warm Climate Systems Duplication and Reclamation Station, Tekirova Mineral Processing Plant, Antalya’s Gaswork and a mill have been partly preserved and reached to the present day. Antalya Power Plant was a private enterprise located at the center of Antalya. The plant provided electricity and made the local people who use oil lamps and gas lamps; had met with artificial electricity lighting for the first time. Hence, liberation from darkness has become a turning point in everyday life of the people live in Antalya. The arrival of electricity and the electrification of some streets and houses have led the enlightenment of the local people of Antalya both literally and metaphorically. In this study, it is aimed to examine the industrial heritage of Antalya through the case of Antalya Power Plant which is a structure remaining from the Early Republican Period. Hence, it is intended to raise awareness about the protection of the industrial heritage, and convey the importance of cultural heritage.

Keywords: Antalya Power Plant, Early Republican Period, Lighting with Electricity, Protection of Industrial Heritage.

1. Giriş

18. yüzyılda Britanya’da başlayan Endüstri Devrimi, 19. yüzyılda tüm Avrupa’yı etkisi altına almıştır. Bu akımın Türkiye’deki etkisi Geç Osmanlı Dönemi’nde başlamış ve Erken Cumhuriyet Dönemi’nde hızlanmıştır. Endüstri Devrimi ile başlayan sanayileşme ve makineleşme hareketi, bu hareketin gerçekleştiği toplumları kültürel ve ekonomik olarak etkilediği gibi, şehirleri de mekansal ve organizasyonel olarak değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Sanayileşme ile birlikte, insan gücüyle ve basit el aletleri ile gerçekleşmekte olan ve az sayıda ürünün ortaya çıktığı üretim şekli, yerini makineyle gerçekleşen seri üretime bırakmıştır. Dolayısıyla, eskiden küçük atölyelerde ve şehrin farklı bölgelerine dağılmış şekilde gerçekleşen üretim, makinelerin içinde bulunduğu ve üretimin seri bir şekilde gerçekleştiği yeni mekanlara ihtiyaç duymuş; bu da yeni mimari tip olan sanayi yapılarının doğmasına sebep olmuştur. Bu süreçte Dünya’da ve Türkiye’de birçok sanayi şirketi kurulmuş ve sanayi yapıları inşa edilmiştir. Türkiye’deki

* Bu çalışma 24-25 Nisan 2018 tarihinde Antalya’da düzenlenen 3. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu: “Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması” sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Öğr. Gör., Antalya Bilim Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, yaren.sekerci@antalya.edu.tr

*** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, ormecioglu@akdeniz.edu.tr

sanayi şirketlerinin kamu ve belediyelere bağlı olanları olduğu gibi, yerli ya da yabancı imtiyazlı şirketler tarafından kurulanları da bulunmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi incelendiğinde yabancı şirketlere tanınan imtiyazlar sayesinde, yurtdışından sermayenin yanı sıra teknolojinin de ülkemize girişinin sağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla sanayi yapıları, ülkenin ekonomik ve teknolojik tarihinin önemli bir parçasıdır. Üstelik fabrikaların işçiler için yapılan lojman ve sosyal yapılarla bütün bir yapı grubu olarak inşa edilmeleri ile o dönemin işçi hayatlarını da yansıtmalarından dolayı bu yapılar Türkiye'nin kültürel geçmişinde önemli bir yere sahiptir.

Günümüzde ayakta kalmış sanayi yapıları ekonomik, teknolojik ve kültürel olarak modernleşme sürecimizin tanıkları olması nedeniyle "endüstri mirası" olarak kabul edilmektedir. Saner (2012)'e göre, fikrini şehrin varlıklı kimselerine anlatmaya başlamıştır. Hemen her gün, elektrik fabrikası kurulması için "belirli bir tarihsel niteliğe ve öneme sahip eski endüstri yapılarının, alanlarının ve bunlarla ilişkili her çeşit varlığın kendisine" endüstri mirası, "tüm bu kalıntıları bulma, inceleme ve belgeleme çalışmalarını ve bu çalışmalarda izlenen yöntemi ifade eden" terime de endüstri arkeolojisi denilmektedir. Kuruldukları dönemde toplumun önemli ihtiyaçlarına yönelik üretim yapılan bu yapılardan bir çoğu zamanla kapasitelerinin yetersizliği, yapıldıkları konumdaki doğal kaynakların azalması, üretilen ürüne ihtiyacın ortadan kalkması veya rant sebepleriyle bugün kaderlerine terk edilmiş ve yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalmış durumdadır. Oysaki sanayileşme, toplumlar için bir kilometre taşıdır ve sanayi yapıları da Türkiye'nin modernleşme sürecinin simgeleridir. Ayrıca, sanayi yapıları hem esas itibarıyla modern binalar olarak, hem de cumhuriyetin 'muasır medeniyet'i yakalamadaki başarısının "inşa edilmiş tezahürleri" olarak özellikle önemlidirler (Bozdoğan, 2015).

Türkiye'de sanayileşme Geç Osmanlı Dönemi'nde başlamış olsa da, küçük şehirlerde etkisini Erken Cumhuriyet Dönemi'nde göstermeye başlamıştır. Savaştan yeni çıkmış ve ekonomik olarak güçlük içinde olan bir ülke olarak Türkiye, harap durumda Ankara'nın başkent olmasıyla şehrin neredeyse sıfırdan inşa edilmesine ve demiryollarına anca bütçe ayırmaktadır (Aslanoğlu, 2010). Yine aynı sebeplerle sanayi yapılarının inşaatı konusunda da ilk olarak Ankara, İstanbul, Bursa, Adana ve İzmir gibi büyük kentlere odaklanılmıştır. Ama savaş sonrası gelişen ticaret ve ekonomi küçük şehirlerde de belediye ve özel teşebbüsler eliyle küçük ölçekli sanayi tipi üretimi teşvik etmiştir. Küçük ölçekli ve periferde bir şehir olmasına ve daha çok tarım odaklı üretim gerçekleşmesine rağmen, 18.02.1938 tarihli Antalya Raporu'na göre, Antalya'da Erken Cumhuriyet Dönemi'nde irili ufaklı yirmiden fazla sanayi yapısı inşa edilmiştir (Güçlü, 1997). Geç Osmanlı Dönemi'nde Antalya'da inşa edilen sanayi yapıları ile birlikte bu sayı otuza çıkmaktadır. Ancak bu yapılar, günümüzdeki sanayi yapısı prototipinden daha küçük ölçektedir. 1950'lere kadar Antalya'da on kişiden az işçi çalıştıran ve küçük sanayi kapsamına giren atölyelere kentte fabrika denilmektedir (Çimrin, 2012a). Bu nedenle söz konusu bu otuz yapının da bu ölçekte olduğu tahmin edilmektedir. Ölçeklerinin küçüklüğüne rağmen bu yapılar Antalya tarihi için bir sanayileşme dönemi başlangıcını tanımlamaktadır. Bu nedenle kent tarihinin bugün unutulmuş önemli bir parçasını teşkil etmektedirler. Fakat ne yazık ki Antalya'daki bu yirmi endüstri yapısından günümüze sadece Antalya Eski Elektrik Fabrikası, Antalya Sıcak İklim Nebatları Teksir ve Islah İstasyonu, Tekirova Maden İşleme Tesisleri, gazhane ve bir değirmen kısmen korunmuş ve günümüze ulaşmıştır.

Bu çalışma Antalya'nın Erken Cumhuriyet Dönemi'nden Antalya kent merkezinde ayakta kalmış son endüstri mirası yapılarından biri olan Antalya Eski Elektrik Fabrikası'nın önemini anlatmayı ve korunmasına yönelik farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Çalışmada ilk olarak, elektrik öncesinde Antalya anlatılmaya çalışılacaktır. Fabrikanın kurulmasını sağlayan şirket ve fabrikanın kuruluş süreci ele alındıktan sonra, yapının inşa edildiği dönemdeki mimarisi ve güncel durumu hakkında bilgi verilecektir.

2.Elektrikten Önce Antalya'nın Aydınlanma Durumu ve Antalya Elektrik T.A.Ş.'in Kuruluşu

Cumhuriyet'ten önce Türkiye'nin birçok kentinde olduğu gibi Antalya'da da elektrik bulunmamaktadır. Elektriğin olmadığı dönemde, evlerin ve dükkanların aydınlatılması, yağ kandilleri ve gaz lambalarıyla sağlanmıştır. Sokak aydınlatması da gaz lambalarıyla sağlanmış olup, lambalar dört yol ağzlarındaki binalara monte edilmiştir. Oldukça kısıtlı bir aydınlatma sağlayan gaz lambaları, sadece içindeki nebati yağ bitinceye kadar yanmaya devam edebilmesi ve sürekli olarak yağının doldurulmasının ve temizliğinin yapılmasının gerekmesi sebebiyle zahmetli bir aydınlatma biçimidir. Sokakların yeterince aydınlık olamaması sebebiyle, elektriğin olmadığı dönemlerde gece dışarı çıkılacağı zaman yağmurdan ve rüzgârdan etkilenmeyen "el feneri" diye tabir edilen bir çeşit gaz lambası kullanılmıştır. Aynı el feneri düzeneğine gaz lambası yerine mum konularak da kullanıldığı bilinmektedir (Çimrin, 2012a).

Antalya'da elektrikle ilgili çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlamış olsa da o dönemde sonuçlanamamıştır. 1910'da Antalya'ya elektrik fabrikası kurulması için ilk girişimde

bulunan kişi Kıbrıslı Yorgi Pankapulas'tır. Daha sonra, 15 Ocak 1920'de Antalyalı Tevfik Hüseyin Bey'e elektrik imtiyazı verilmiştir. Ancak Tevfik Hüseyin Bey, sözleşme şartlarını yerine getiremediği için sürenin uzatılmasını talep etmiştir. Bu talebi kabul edilmiştir (Gönüllü, 2010). Daha sonra, 11 Mayıs 1924'te Antalya Belediyesi adına Antalya Milletvekili Ahmet Saki(Derin)'ye imtiyaz verilmiştir. Bir yandan Antalya Belediyesi'nin imtiyaz çabaları sürerken, bir yandan da Antalya'nun yerlisi Tevfik Bey(Işık) elektrikle ilgili adımlar atmaya başlamıştır.

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte devlet statüsünün tamamen değişmesi sebebiyle emekli olan Halep Defterdarı Tevfik Bey, Antalya'nın yerlilerindedir (Ünsal, 2011). Kendisi Avrupa görmüş, aydın ve otoriter biri olmasıyla toplumda da sözü dinlenen bir kişidir. Emekli olup Antalya'ya dönen Tevfik Bey, oldukça zahmetli ve bu zahmetinin yanında kısıtlı bir aydınlatma sağlayan gaz lambasının yerine, masrafsız, eziyetsiz ve çok daha verimli ışık sağlayan ve bunun da Antalya'nın falezlerinden denize atılan sudan faydalanılarak elde edildiği elektriğin üretimi için elektrik fabrikası kurma açtığı banka hesabına para toplamak amacıyla şehrin uğrak noktalarını dolaşmıştır (Çimrin, 2012a). Bu süre zarfında 6 Ekim 1925 Antalya'da elektrik üretme yetkisi yerel belediyeye verilmiştir (Çimrin, 2012b). Belediye bu yetkisini, sözleşmelerindeki dördüncü maddeye dayandırılarak 3 Nisan 1926 tarihinde Tevfik Bey öncülüğünde kurulan Antalya Elektrik Türk Anonim Şirketi'ne devretmiştir (Lütfi, 1937).

Tevfik Bey'in öncülüğünde kurulan Antalya Elektrik T.A.Ş.'in kurucuları Şekil 1'deki gibidir.

No	Kişi Adı	Meslek
1	Tevfik Bey	Girişimci ve Yönetim Kurulu Başkanı
2	Ak Hüseyin	İş adamı, tüccar ve un değirmeni sahibi
3	Osman Yerebakan	Tüccar, arazi ve gayrimenkul zengini
4	Hafız Yantaç Mehmet Efendi	Tüccar ve gayrimenkul zengini
5	Çapacı Mehmet Kaptan	Eski iskele kaptanı, tüccar, un değirmeni sahibi
6	Hacı Hasan Uzun	
7	Elek. Yük. Müh. Hamdi İllikan	Sermaye sahibi değil, teknik eleman.

Şekil 1: Antalya Elektrik T.A.Ş Kurucuları (Ünsal, 2011).

Antalya'da ilk kez 1928'de Antalya Elektrik Türk Anonim Şirketi sayesinde elektrik üretilmiş olsa da fabrika kapasitesinin yetersizliği sebebiyle elektriğin kısıtlı bir alana verilebilmesinden dolayı evlerin birçoğuna otuz sene daha elektrik gelmemiştir (Çimrin, 2012a). Evlere verilemese de elektriğin Antalya'nın kamusal yapılarında ve özellikle sokak aydınlatmasında kullanılması halkın beğenisini toplamıştır. 14 Eylül 1930 Karaalioğlu Bahçesi içerisine inşa edilen çifte yolun ortasından belediyenin elektrik hattı çekilmiş ve parkta ilk kez kamusal alan aydınlatması gerçekleştirilmiştir. Antalya Gazetesi'nde yayınlanan bir yazıda, 'Şehrin çok güzel bir gezinti yerinde açılan yollar ve yapılan aydınlatma pek yaraşmıştır.' ifadesi kullanılmıştır (Çimrin, 2012b).

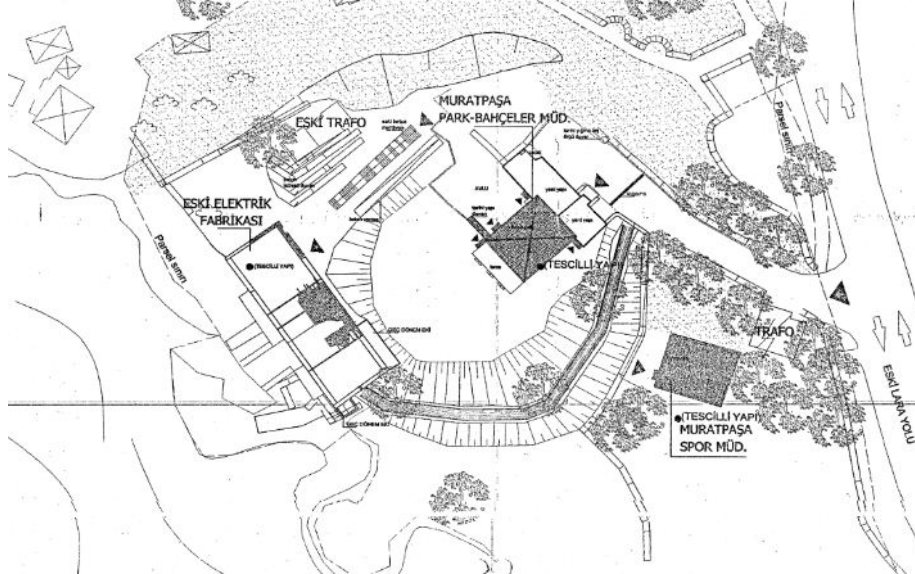
21 Haziran 1934'te Türkiye Cumhuriyeti'nde "Soyadı Kanunu" kabul edilmiştir. Antalya'da birkaç gün içinde aileler soyadı almak için uzun kuyruklar oluşturmuştur. Soyadı Kanunu ile birlikte, Antalya'ya elektriğin ve ışığın gelmesinde öncülük etmiş olan Tevfik Bey'e de "Işık" soyadı verilmiştir.

3. Antalya Elektrik Fabrikası

Eski elektrik santrali, su gücünden yararlanan bir hidroelektrik santrali olması sebebiyle Antalya Yedi Arıklar Bölgesi diye tabir edilen bölgede, bugün Tevfik Işık Caddesi olarak adlandırılan yolun üzerinde, denizden yaklaşık 35 metre yüksekte kurulmuştur. Yapının kurulduğu noktada türbinleri döndürme kapasitesine sahip bir şelale olması nedeniyle hidroelektrik santral düşünülmüştür. Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet döneminde Anadolu'da inşa edilen elektrik santrallerine bakıldığında hidroelektrik santral sayısının görece az olduğu görülür. 1910-1930 yılları arasında elli bir elektrik santrali inşa edilmişken bunların yalnızca on ikisi hidroelektrik santraldir (Işıkpınar, 1932). Bu dönemde Antalya dışında

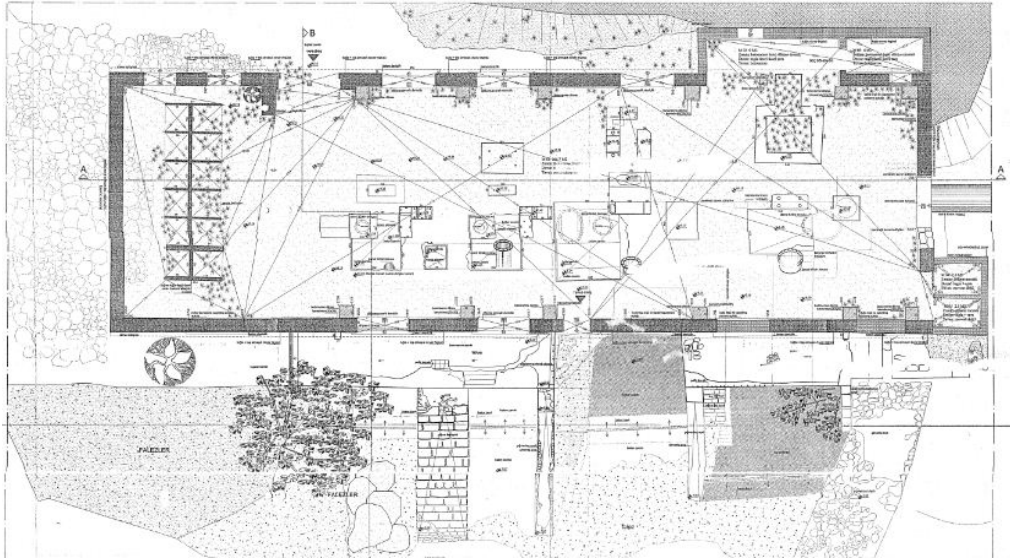
hidroelektrik santrali kurulmuş olan il ve ilçeler Tarsus, Artvin, İnebolu, Trabzon, Aksaray, Konya, Malatya, Maraş, Kayseri, Ödemiş ve Denizli'dir (Işıkpınar, 1932). Antalya Elektrik Fabrikası Trabzon, Kayseri, Konya ve Malatya'dan sonra dönemin beşinci büyük hidroelektrik santralidir. Ganz marka iki türbin ve iki jeneratörle faaliyete başlayan Antalya Elektrik Fabrikası'na 1940'ta ve 1954'te birer türbin-jeneratör grubu daha eklenmiştir (Ünsal, 2011).

Yapının vaziyet planı incelendiğinde, kendisinden başka tescilli yapıların da bulunduğu bir yapı kompleksinin içinde konumlandığı görülmektedir (Şekil 2). Yakın çevresindeki tescilli yapılardan ilki, Antalya'nın ilk imar planını çizen Scarpa'nın haritasında da görülen ve santral yapılmadan önce bölgede bulunan Simon Değirmenleri'nin eki olan ve santral yapıldığında mühendis lojmanı olarak değerlendirilen yapıdır. Diğer tescilli yapı ise, makinist lojmanıdır.

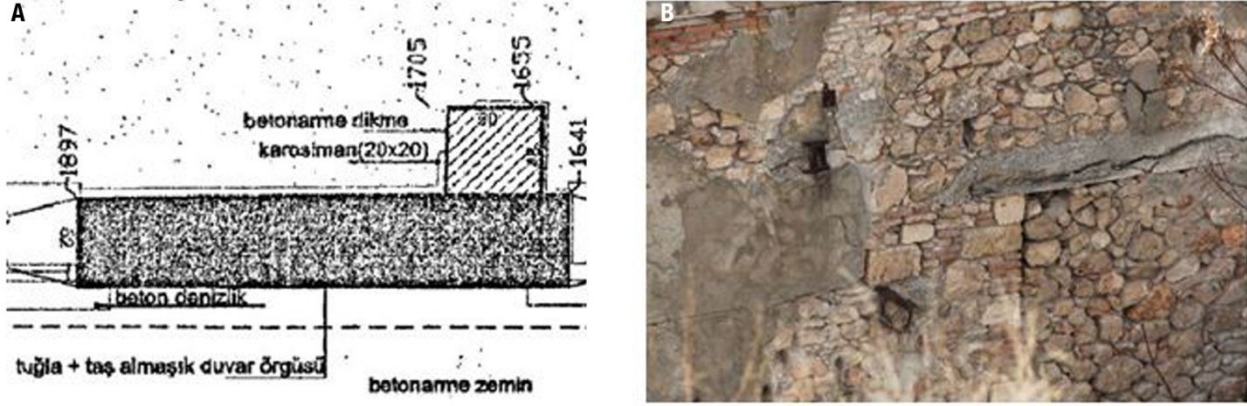
Şekil 2: Eski Antalya Elektrik Fabrikası Rölövesi Konum Planı (Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi)

Ana yapı olan Antalya Eski Elektrik Fabrikası binası ise dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Günümüzdeki fabrikalara kıyasla oldukça küçük bir yapı olan elektrik fabrikası binası 266,7 m²'dir. Yapının yaklaşık kat yüksekliği 5.80m kadardır. Bugün çatısı olmasa da Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nden temin edilen rölöveye göre yapının toplam yüksekliğinin mahyada yaklaşık 8.20m olduğu anlaşılmaktadır. Yapı, tek katlıdır ve üretimin yapıldığı tek bir mahalden ibarettir. İki yeni türbinin eklenmesi sebebiyle daha çok alana ihtiyaç duyulduğu dönemde, dört yeni mahal eklenerek yapıda genişleme sağlanmıştır (Şekil 3).

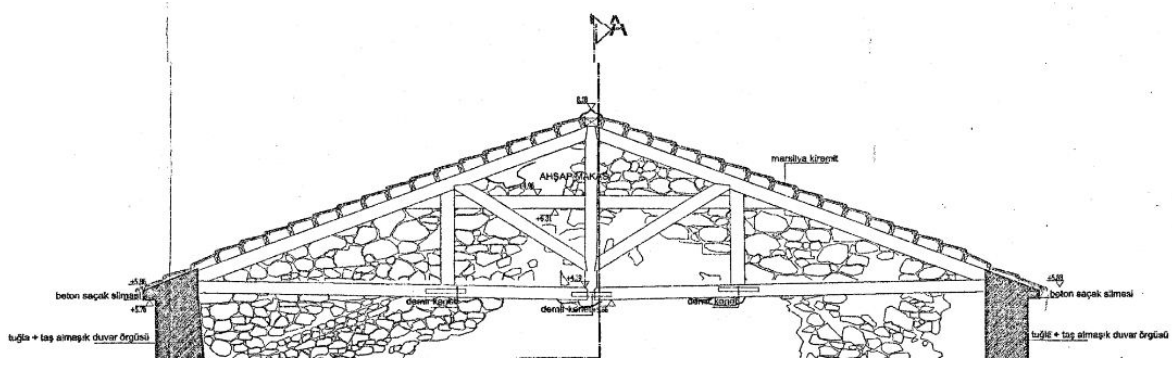

Şekil 3: Eski Elektrik Fabrikası Planı (Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi)

Geç Dönem Eki yeni mahallerin duvarları tuğladan yapılmıştır. Yapının ana beden duvarları tuğla ve kesme-moloz taştan oluşan almaşık duvar örgüsü şeklindedir (Şekil 4). Duvarların üzeri sıva ile kaplanmıştır. Yapının çatısı, üstü marsilya tipi kiremit kaplı ahşap makaslı beşik çatıdır (Şekil 5). Tavanı ise pasalı ahşap tavadır.

Şekil 4: (A) Eski Elektrik Fabrikası Duvar Detayı (Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi), (B) Fabrika Duvar Görşeli (Yaren Şekerci, 2017)

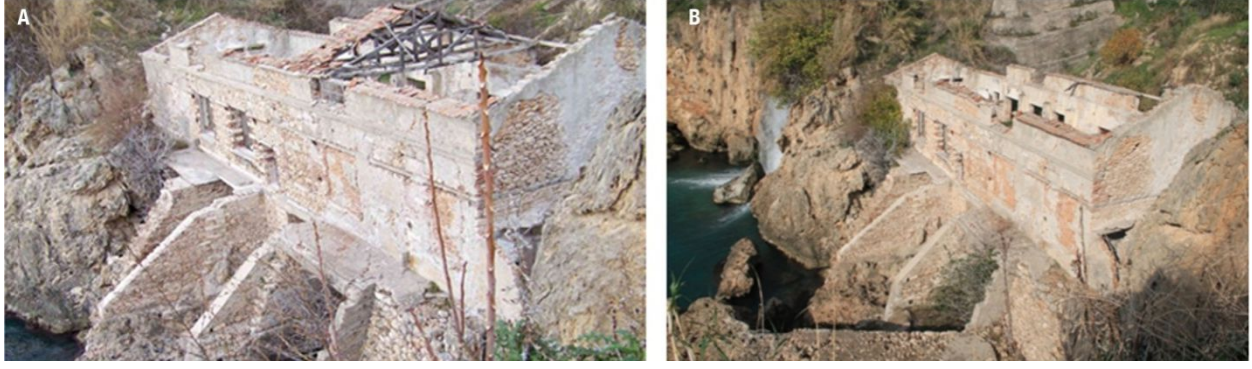

Şekil 5: Antalya Eski Fabrika Binası Çatısı (Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi)

Yapının zemini betonarmedir. Üzerine dökme mozaik uygulanmıştır. Kapı ve pencere doğramaları ise dönemine uygun olarak ahşaptır. Yapının ana giriş kapısı kuzey cephededir; ancak deniz cephesi olan güney cepheden de terasa çıkışı için ayrı bir kapı bulunmaktadır. Yazar (2014), santralin yığma taş bir yapı olarak inşa edildiğini belirtmiştir. Ancak Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ve yapının yerinde incelenmesi ile yapının yığma+betonarme taşıyıcı sisteme sahip olduğuna karar verilmiştir. Yapının tuğla örgü duvarlarının üzerine sıva ve badana ile yapılan elektrik ünitesi duvarları, yapının günümüzde hala ayakta kalan kısımlarındandır. Ek mahaller inşa edilirken, mozaik dökme zemine makine sistemi için galeriler ve beton eklentiler yapılmıştır. Ana beden duvarının bir kısmının kotu yükseltilerek ışıklıklar eklenmiştir (Yazar, 2014).

5. Antalya Elektrik Fabrikası'nın Güncel Durumu

Antalya Koruma Kurulu'nca tescillenmiş bir yapı olan Antalya Eski Elektrik Fabrikası'nın 2016 yılı gibi oldukça yakın bir geçmişte dahi çatısının bir kısmının mevcut ve yerinde olduğu görülmektedir. Ancak günümüzde çatı tamamen yok olmuştur (Şekil 6). Yapıda çatıya ait son izler, kalkan ve dış duvarların üstünde kalmış olan Marsilya kiremitlerdir.

Şekil 6: (A) Antalya Elektrik Fabrikası, 2016 (Büyükyıldırım, 2017), (B) Antalya Elektrik Fabrikası, 2017 (Yaren Şekerci, 2017).

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 12.07.2011'de alınan 5320 sayılı kararla can ve mal güvenliği açısından risk yaratması gerekçesiyle Antalya Eski Elektrik Fabrikası'nın çatısının kaldırılması uygun bulunmuştur. Çatının tamamının yok olmasının yapının bakımsız durumda olmasından dolayı kendiliğinden olmuş olabileceği gibi, çatı güvenlik amaçlı kaldırılmış da olabilir. Her ne sebeple olursa olsun, yapının bu denli atıl halde olmasının ve çatının yok olmasının nedeni zamanında alınmayan önlemler, yapılmayan bakım ve yenileme çalışmalarıdır.

Yapının pencere açıklıklarının bazıları kapatılmıştır (Şekil 7). Yapının tüm moloz-kesme taş ve tuğla örgüsü, deniz kumu harç ile örülmüştür. Harcın tuz içermesi ve deniz kıyısında olmanın getirdiği hava koşulları nedeniyle yüzeye yakın yerlerde büyük hacimli derz boşalmaları, ateş tuğlalarda erime, ana beden duvarlarındaki taş-tuğla malzemede kayıplar vardır.

Şekil 7: Antalya Eski Elektrik Fabrikası (Yaren Şekerci, 2017)

Onarımlar sırasında yapılmış, özgün olmayan çimento sıva, büyük oranda dökülmüştür. Elektrik türbinlerinden kalan parçalar nemden kat kat parçalara ayrılarak malzeme özelliklerini kaybetmiştir. İç mekanda ise ana duvar boyunca bordür olarak sonradan eklenmiş olan karo mozaiklerde kayıp vardır. Genellikle duvar-zemin birleşimi boyunca bitkisel tabakalar, yığma ayakların denizle birleştiği noktada bulunan haznelerde deniz ve yağmur suyunun birikmesi sonucu yosunlanma vardır (Yazar, 2014).

6.Sonuç

Antalya Elektrik Fabrikası uzun yıllar hizmet verdikten sonra, arıkların yetersiz kalması, kentte yeni yapılan santraller ve enterkonnekte sisteme geçilmesinin de etkisiyle 1975 yılında kapanmıştır. Kapanmasından sonra uzun yıllar atıl durumda kalan yapının zaman içinde makine aksamı çalınmıştır. 2012 yılında Muratpaşa Belediyesi tarafından yapının rölövesi alınmış ve restorasyon projesi çizilmiş olmasına rağmen bu restorasyon projesi gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle yapı hızla eskime ve yıpranmaya maruz kalmaktadır.

Antalya'da kolektif algı kentte sanayi ile ilgili bir geçmişin olmadığı, kentin, tarım ve turizm kenti olduğu şeklindedir. Çünkü kent içinde bulunan farklı ölçekteki endüstri mirası, turizm sonrasında hızla terk edilmiş ve rant ve kentsel dönüşüm baskısı altında yıllar önce büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Endüstri mirasının fiziksel izlerinin kent mekanından kaybolması, bir dönemin kent belleğinden silinmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle kentte halen ayakta kalabilmiş az sayıdaki endüstri mirasının korunması, kent tarihi ve kentlilik bilinci için büyük önem arz etmektedir.

Antalya'nın aydınlatılmasını sağlayan elektrik fabrikasının Antalya'nın sanayileşme ve modernleşme sürecinin bir simgesi olması sebebiyle korunması gerektiği, ancak Antalya Koruma Kurulu tarafından tescillenmesine rağmen gün geçtikçe yok olmaya devam ettiği görülmektedir. Antalya'nın Erken Cumhuriyet Dönemi'nden miras kalan son sanayi yapılarından biri olan bu yapıya sahip çıkılmalı ve daha fazla zarar gelmesi engellenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)*. İstanbul: Bilge Kültür Kitap Yayınevi.
- Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve Ulusun İnşası-Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. (çev. T. Birkan), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Büyükyıldırım, G. (2017). *20. Yüzyılda Su İşleri ve Antalya*. Antalya: DSİ.
- Çimrin, H. (2012a). *Bir Zamanlar Antalya(Tarih, Gözlem, Anılar) Cilt 2*. Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.
- Çimrin, H. (2012b). *Antalya Kent Kronolojisi (İÖ. 158-2005)*. Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.
- Güçlü, M. (1997). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*. Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.
- Gönüllü, A. R. (2010). *Cumhuriyet Döneminde Antalya*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Işıkpınar, H. H. (1932). *L'Industrie Électrique et les Ressources Motrices de la Turquie*. İstanbul: Tsitouris Frères.
- Lütfi, M. (1937). *Elektrik Şirketi*. *Türk Akdeniz Dergisi*, sayı:5 cilt:1.
- Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar. *Planlama*, 1-2, ss.53-66.
- Ünsal, A. (2011). Antalya'da Elektriğin Tarihçesi. *EMO Antalya Şubesi Haber Bülteni*, Sayı: 8, ss. 8-12.
- Yazar, B. (2014). Antalya'daki Eski Elektrik Santrali ve Yakın Çevre Yapıları Öneri Restorasyon Projesi. *Yapı Dergisi*, sayı:392, ss. 62-68.